

KORUNAN ALANLARDA AMENAJMAN PLANLARININ YERİ VE ÖNEMİ

Selahattin KÖSE¹ Uzay KARAHALİL² Alkan GÜNLÜ²

¹ Prof. Dr., K.T.Ü. Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü TRABZON

² Arş. Gör., K.T.Ü. Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü TRABZON
uzay@ktu.edu.tr

ÖZET

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından bazı Milli Park (MP) ve Tabiat Parklarında (TP) koruma kullanma dengesinin tesisi için Uzun Devreli Gelişme Planları (UDGP) veya Master Planlar hazırlanmaktadır. Ancak, günümüze dek hiçbir korunan alan için bir amenajman planı düzenlenmemiştir. Bu durum, günümüzde MP ve TP'da, olduğu gibi doğaya terk edilen alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlarda, ana paydaşlar (yerel halk, turizm sektörü, milli park yönetimi ve OGM) arasında yararlanmanın bir düzene ve ortak plana bağlanamaması nedeniyle çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu bildiride, bu gibi alanlarda karşılaşılan sorunlar, bu alanlar için yapılabilecek düzenlemelerin yasal ve uluslar arası boyutu da dikkate alınarak çerçevesinin nasıl çizilebileceği, katılımcılığın nasıl olacağı ve önemlisi faydalanmanın nasıl düzenleneceği (korunan alan amenajman planları) irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Korunan Alanlar, Milli Parklar, Tabiat Parkları, Uzun Devreli Gelişme Planları, Amenajman Planları

THE IMPORTANCE OF FOREST MANAGEMENT PLANS FOR PROTECTED AREAS

ABSTRACT

Long Term Development Plans (LTDP) or Master Plans are prepared by Directorate of Nature Protection and National Parks to establish balance between conservation and utilization for some National Parks (NP) and Nature Parks (NrP). However, a forest management plan has not been prepared for any protected areas to date. This situation leaves indirectly NP and NrP to nature without any intervention. Conflicts arise between local community, tourism sector, NP administration and General Directorate of Forests due to lack of any arrangement for forest management to protect and use the natural resources. In this study, problems related to these areas, framework of possible arrangements, participation and most importantly arrangement of utilization (forest management plans of protected areas) were considered for these areas.

Keywords: Protected Areas, National Parks, Nature Parks, Master Plans, Forest Management Plans

GİRİŞ

Toplumlar, sahip oldukları doğal ve kültürel kaynakları korumak üzere çeşitli koruma yöntem ve sistemleri geliştirme çabalarını arttırarak sürdürmektedir. Bu çabaların en gelişmiş, ulusal ve uluslar arası düzeyde kabul görmüş olan korunan alan sistemleridir. 2002 yılı verilerine göre dünyada IUCN tanımlamalarına uyan çeşitli tipte 44000 kadar korunan alan bulunmakta ve dünya karasal alanlarının yaklaşık %10 büyüklüğüne ulaşmaktadır (Eagles vd., 2002). Ülkemizde ilan edilmiş 35 Milli Park, 17 Tabiat Parkı, 35 Tabiatı Koruma Alanı ve 101 Tabiat Anıtı bulunmakta ve alanları toplamı 1,3 milyon ha.'a ulaşmaktadır (Anonim, 2005).

Korunan alanlar ve bunlara özgü planlama şekilleri bir taraftan doğal ve kültürel kaynakları korumayı gözetirken öte yandan topluma bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan faydalar sağlamayı amaçlar. Bu bildiride, ülkemizde bu gibi alanlarda karşılaşılan sorunlar ortaya konularak bu alanlar için yapılabilecek düzenlemelerin yasal ve uluslar arası boyutu da dikkate alınarak çerçevesinin nasıl çizilebileceği, katılımcılığın nasıl olacağı ve önemlisi faydalanmanın nasıl düzenleneceği (korunan alan amenajman planları) irdelenmiştir.

TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Milli Parklar Kanununa göre, Tabiatı Koruma Alanları (TKA) ve Tabiat Anıtları (TA) sadece koruma ve bilimsel amaçla ayrılabilirken, Milli Parklar (MP) ve Tabiat Parkları (TP) koruma öncelikli olmak üzere sınırlı kullanım olanaklarının da bulunduğu alanlardır. Bu alanların kullanıma açılması ve alanlardan faydalanmanın düzenlenmesi için öncelikle planların yapılması gerekmektedir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından bazı MP ve TP'nda koruma kullanma dengesinin tesisi için Uzun Devreli Gelişme Planları (UDGP) veya Master Planlar hazırlanmaktadır. 1958 yılından itibaren 30 adet korunan alanın UDGP hazırlanmış ya da planlama ve yenileme çalışmaları devam etmektedir. Bu planlarda mutlak koruma alanları (çekirdek zonu), sınırlı kullanım alanları, kontrollü kullanım alanları belirlenmekte ve bu alanlarda uyulması istenen ve izin verilen hükümler belirlenmektedir. UDGP ile genel çerçevesi çizilen bu alanlarda aynı zamanda öngörülecek yahut belirlenecek faaliyetlerin uygulamaya dönüştürülmesi için orman amenajman planları yapılmalıdır. Ancak, günümüze dek hiçbir korunan alan için bir amenajman planı düzenlenmemiştir. Bu durum, günümüzde MP ve TP'da olduğu gibi doğaya terk edilen alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece fırtına, böcek ve yangın zarar verdiğinde müdahale edilmekte ve zarar görmüş ağaçlar çıkarılmaktadır. Bazen zarar görmüş ağaçların bile çıkarılması tartışma konusu olmakta, olduğu gibi doğaya terk edilmesi gerektiği de iddia edilmektedir. Bu alanlarda, ana paydaşlar (yerel halk, turizm sektörü, milli park yönetimi ve OGM) arasında yararlanmanın bir düzene ve ortak plana bağlanamaması nedeniyle çatışmalar ortaya çıkmaktadır.

KORUNAN ALANLARDA PLANLAMA NASIL OLMALIDIR?

Korunan alanlar başta koruma olmak üzere, orman ekosistemlerin çok yönlü yararlanmaya göre belirlenmiş bir planlama sistemine sahip olması gerekmektedir. Korunan alan sistemi içindeki alanlarda uygulanacak plan, önceden tespit edilmiş amaçlara göre şekillenir. Örneğin, bir tabiatı koruma alanında biyolojik çeşitlilik ve ekosistem koruma ile ilgili bilimsel araştırmalar ana amaçtır ve bu kullanımlar dışında insan kullanımına pek izin verilmez. Bunun yanında, insan doğa ilişkilerinin uyumlu örneklerinin sergilendiği milli parklar ve tabiat parklarında koruma ile gelişmemesi koşuluyla, rekreasyon ve turizmin yanında insan kullanımının planlanması da büyük önem taşımaktadır.

UDGP'nin hazırlanmasından sonra bu planın çizdiği sınırlar çerçevesinde bir dizi uygulama planının hazırlanması gerekmektedir. Bu planlara örnek olarak yukarıda sayılan amenajman planının yanında; yangın planı, otlatma planı, iş planı (korunan alanın finansal olarak kendi kendine yeten bir yapıya kavuşmasını sağlamayı amaçlayan planlar), koruma planı (kültürel miras alanlarının korunmasını amaçlayan planlar) verilebilir. Bu projelerin yanı sıra asıl olan, korunana alanlarda dahi işlenebilir yahut uygulanabilir etkin bir planlama sisteminin olması gerekmektedir. İşletme ve muhafaza ormanlarında yapılması zorunlu amenajman planları, MP kanununa göre de yasal bir zorunluluktur.

Bu kapsamda ülkemizde korunan alanların planlanmasında karşılaşılan sorunlar ve amenajman planlarının hazırlanmasında izlenecek yol aşağıda sıralanmıştır:

Öncelikle bu alanlarda uygulanacak bir planlama sisteminin kavramsal çerçevesi çizilmelidir. UDGP kapsamında MP'da uygulanacak planlamanın YÖNETİM planı mı yoksa AMENAJMAN planı mı olacağı tartışılarak bilimsel ve uygulanabilir esaslara bağlanmalıdır. Alandaki sosyal, kültürel, tarihi, turistik, ekolojik ve ekonomik gibi doğal kaynakların birlikte ele alındığı bir yönetim (işletme planı, amenajman planı) planı olarak düşünülmelidir. Türkiye şartlarında bu planlamanın amenajman planı şeklinde hazırlanması ve uygulamaya aktarılması plan etkinliğini artıracaktır.

İlan sürecinde, bilgilendirilmeyen, planlama sürecinde görüş ve önerisi alınmayan yöre halkı, kendi istek ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen planların uygulanmasında da yönetim birimlerine yerel desteği vermemektedir. IUCN çalışmalarına göre dünyadaki tüm milli parkların % 84'ünde önemli miktarda yerleşik insan toplulukları bulunmaktadır. (IUCN, 1994). Katılımcılığın planlama sürecinin tüm aşamalarında etkin ve verimli bir şekilde sağlanması için tüm ilgi ve çıkar gruplarının görüşlerine başvurulmalıdır. Burada, Çevre ve Orman Bakanlığı, yerel yönetimler, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri, üniversite temsilcileri davet edilerek önce bilgilendirilmeli daha sonra ilgili kişilerin aktif katılımları sağlanmalıdır. Özellikle, planların uygulayıcıları plan yapım sürecinin her aşamasına aktif olarak katılmalıdırlar.

Korunan alan sınırları içinde yaşayan yöre insanının, alanın kaynak değerleri üzerindeki baskısını en aza indirmek amacı ile orman ürünlerinden yararlanma, ekoturizm, organik tarım uygulamaları, yöresel ve geleneksel el sanatları yapımı gibi faaliyetlerin desteklenmesi gerekmektedir. Korunan alanların çoğunda orman ürünlerinde yararlanma ve otlatma yasaklanmıştır. Park içinde yaşayan insanlar ve yöneticiler bu yasağı uygulamada çok zorlanmaktadır. Yöre halkının orman ürünlerinden koruma kullanma dengesi gözetilerek yararlandırılmaları sağlanmalıdır. Amenajman planı hazırlanırken yaklaşım tarzı ekosistem tabanlı planlama olmalıdır. Ekosistem tabanlı planlamada, orman bir bütün olarak ele alınır, doğal süreçler baz alınarak silvikültürel müdahaleler belirlenir, ekosistem sağlık ve bütünlüğünün uzun vadede sağlanması koşulu ile ormandan çok amaçlı faydalanma modelleme ile sağlanmaya çalışılır. Ekosistem tabanlı çok amaçlı planlamada; ormanın sunduğu değerlere göre üretimin belirlenmesi, idare sürelerinin uzatılması, habitat alanların üretim dışı tutulması, erozyona duyarlı alanların korunması, su kenarı meşcerelerinde tıraşlama kesiminin yapılmaması ve orman yamalarının bağlanması gibi planlama stratejileri oluşturulabilir (Başkent vd., 2004).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, D.S.İ, Bayındırlık İl Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü gibi ilgili kurumların alan yönetiminde söz sahibi olmasından dolayı koordinasyon eksikliği ve yetki kargaşası meydana gelmektedir. Aynı alan üzerinde birden çok birimin yetkili olması durumunda yaşanan yönetim sorunlarının asgari düzeye indirilmesi gerekmektedir. Alanın yönetiminden doğrudan sorumlu olacak bir temel oluşturulmalıdır. Örneğin bir böcek zararı olduğunda müdahalenin olup olmayacağı yönünde tartışmalar olmaktadır. Yangın ve böcek tehlikesini azaltmak için yangın ve koruma planları hazırlanmalıdır.

Milli Parklarda mevcut kamu personel yarasına göre yeterli düzeyde yetişmiş personel ve uzman istihdam edilememektedir. Milli Parklarda çalışacak elemanların nitelikli olması zorunluluğundan dolayı personel dengesinin kurulması gerekmektedir. Biyolojik çeşitlilik, ekosistem tabanlı çok amaçlı planlama, coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama konularında yetişmiş uzman kişiler istihdam edilmelidir. Yetiştirilen personelin kalıcı olması için sürdürülebilir bir personel politikası geliştirilmelidir.

Bu alanlarda kadastro çalışmalarının büyük bir kısmı ve imar planlarının çoğu yapılamamıştır. Bu alanlarda ciddi çarpık yapılaşma meydana gelmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2005. <http://www.milliparklar.gov.tr/>, 10 Haziran 2005 tarihinde ziyaret edilmiştir.
- Başkent, E.Z, Köse, S, Kaya Z, Altun L, Terzioğlu S., Başkaya Ş. ve Esser, T., 2004. Türkiye'de Biyoçeşitliliğin Orman Amenajman Planlarına Entegrasyonu Strateji ve Tasarımın Geliştirilmesi, Son Rapor, 59s.
- Eagles, P.F.J., Mc Cool, S. F., Haynes, C.D., 2002. Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management, IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, U.K. XV+183 pp.
- IUCN, 1994. Guidelines for Protected Areas Management Categories, Cambridge, UK and Gland, Switzerland, 261 pp.